

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-84.1-10>

УДК 378.011.33

Купрас В.В.Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;
КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний
центр № 12» Дніпропетровської обласної ради

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття торкається проблеми професійної підготовки майбутніх спеціальних педагогів у закладах вищої освіти. Визначено, що реалізація цієї проблеми в умовах закладу вищої освіти вимагає від викладача творчого пошуку нових чи вдосконалених концепцій, принципів та підходів до освіти. Встановлено, що освітні інновації в системі вищої освіти можуть реалізовуватися у змісті освіти; формах, методах, технологіях процесу навчання і виховання; системі управління освітою. Проаналізовано причини, що зумовили потребу в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти. Дослідник констатує низку інноваційних технологій, які найефективніше сприятимуть професійному становленню майбутніх спеціальних педагогів. Інноваційна спрямованість діяльності викладачів та студентів передбачає створення, засвоєння і використання педагогічних нововведень, адже інноваційні технології підтримують зв'язок між класичними знаннями, уміннями і найважливішими компетентностями, які повинні бути сформованими у майбутніх спеціальних педагогів.

Ключові слова: інноваційне навчання, інноваційні технології, освітні новації, професійна підготовка, спеціальний педагог, спеціальна освіта.

Kupras Vira Oles Honchar Dnipro National University;
The Educational and Rehabilitation Center № 10,
the Municipal Educational Institution
of the Dnipropetrovsk Regional Council

PRACTICE OF INNOVATIVE TEACHING IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIAL EDUCATION TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. The article deals with the problem of professional training of future special education teachers in higher education institutions. The essence of the concepts of «traditional teaching», «innovative teaching», «educational innovations», «professional training of special education teacher» is revealed. It is determined that the realization of this problem in higher education institutions expects the teacher to creatively search for new or improved concepts, principles and approaches to education. It is established that educational innovations in the higher education system can be realized in the content of education; forms, methods, technologies of teaching and educational process; education management system. The reasons that led to the need for innovative orientation of pedagogical activity at the current stage of educational development are analyzed. The researcher states a number of innovative technologies that will most effectively contribute to the professional formation of future special education teachers. The subject of the study is the improvement of the educational system, the quality of educational services and the effectiveness of future special education teachers training. Commitment to the traditional concept of didactics does not always allow to fully develop the creative and scientific potential of student age population. The main function of the teacher in traditional teaching is to provide an accessible and comprehensible presentation of educational material. And students are passive listeners who perceive, learn and reproduce the educational material without taking an active part in the process of cognition. The assurance of the quality of educational services is a precondition for integration into the European educational space, it contributes to the development of a personality and takes place in the context of dialogic communication, self-realization, both a teacher and a student. The innovative orientation of teachers and students activity involves the creation, assimilation and use of educational innovations. The purpose of interactive methods is to create a teaching environment in such a way that future special education teachers could acquire and construct knowledge and competence in various fields of later life. In addition, innovative technologies maintain a link between classical knowledge, skills and core competencies that future special education teachers need to develop.

Keywords: innovative teaching, innovative technologies, educational innovations, professional training, special education teacher, special education.

Постановка проблеми. Системи вищої освіти вимагає від педагогічної науки та практики впровадження сучасних технологій та нових методів навчання студентської молоді. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх впровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно

новій освіті [2, с. 14]. Інновації здатні впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне коло освітнього середовища у вищому закладі освіти. Інноваційна діяльність педагога характеризується такими інтегральними якостями, як інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище. В умовах реформування

спеціальної освіти підвищуються вимоги до фахівців зазначеної галузі, їхньої професійної культури. Сучасним спеціальним закладом освіти потрібні фахівці, які орієнтуються та реалізують інноваційні технології навчання, здатні орієнтуватися не тільки в типових педагогічних ситуаціях, але й розуміють специфіку навчальної діяльності в різних умовах педагогічного процесу.

Очевидною є потреба доопрацювання існуючих парадигм професійної підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти, які б відповідали найвищим світовим стандартам надання освітніх послуг і були готовими до сучасних викликів фахового простору в конкурентноспроможному суспільстві. Саме високий рівень кваліфікації педагогічних кадрів у галузі спеціальної освіти є однією з важливих умов реалізації корекційно-виховних завдань, що стоять перед сучасною освітою для дітей із особливими освітніми потребами [8, с. 374].

На сучасну систему підготовки фахівців спеціальної освіти впливають такі чинники: досягнення в галузі педагогіки, психології, технологій і медицини та стан практичної роботи у спеціальних закладах. Проте, першочергового значення набуває зміст підготовки фахівців, а також форми і методи [3, с. 205].

Модернізація та модифікації системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із особливими освітніми потребами, заклади вищої освіти мають своєчасно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та змінювати свою стратегію підготовки фахівців відповідно до потреб [1, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутнього спеціального педагога є предметом уваги багатьох науковців. Так, проблема змісту педагогічної освіти розглянуто в наукових доробках А. Абдулліної, А. Алексюка, В. Андрущенко, А. Беляєвої, І. Беха, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, М. Дьяченка, М. Євтуха, І. Підласого, В. Шахова та ін.; науково-теоретичні основи формування особистості педагога в процесі професійної підготовки досліджено в роботах Т. Байбари, В. Гриньової, Г. Костюка, В. Котура, Д. Мазохи, В. Плахтєвої, І. Щербака та ін.

Вивчення сучасної спеціальної наукової педагогічної літератури (праці В. Бондаря, Т. Дегтяренко, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Миронової, В. Синьова, А. Шевцова та ін.) свідчать про необхідність модернізації системи спеціальної освіти в Україні [9, с. 343]. У контексті професійної підготовки спеціальних педагогів, науковцями основна увага приділяється питанням забезпечення якості послуг, що надаються в умовах вищого закладу освіти. Було проведено низку фундаментальних і прикладних досліджень, у яких ґрунтовно викладено концептуальні положення вдосконалення зазначеної системи. Так, підготовка фахівців для системи спеціальної освіти була предметом досліджень С. Миронової, А. Капустіна, М. Кота, І. Колесника, Л. Прядко, Л. Руденко, М. Шеремет, Д. Шульженко, А. Шевцова; переглянули напрямки та зміст підготовки фахівців (М. Шеремет, М. Кот, С. Миронова, Т. Дегтяренко, В. Гладуш, С. Федоренко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, у реалізації професійної підготовки фахівців спеціальної освіти існує система, яка не відповідає сучасним показникам її якості, в частині застосування іннова-

ційних технологій та методів навчання, яких потребує замовник цих послуг та суспільство.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в розкритті ролі інноваційного навчання спеціальних педагогів та визначенні пріоритетних технологій надання освітніх послуг в закладах вищої освіти поруч із традиційними.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі реформування, модернізації та модифікації всієї системи освіти, у т.ч. вищої, нагальна потреба у створенні науково-методичного забезпечення та моделі підготовки фахівців спеціальної освіти нової генерації за такими основними аспектами: педагогічним, психологічним, корекційно-реабілітаційним та управлінським. Безперечно, від концептуальних засад, які становлять основу підготовки майбутніх фахівців, вирішальною мірою залежить не лише її професійна ефективність, а й соціальна оцінка результативності, вірогідності виконуваних ними дій, статусу цих факторів у суспільстві й підтримки їх державою [3, с. 22].

Відповідно до цього, нові виклики, які стоять сьогодні перед українською системою вищої педагогічної освіти, вимагають переосмислення попереднього досвіду підготовки фахівців і пошуку нових підходів до професійної підготовки студентів; розроблення нових освітніх стратегій; приведення змісту, форм, методів викладання у відповідність до вимог та потреб сучасності; створення ефективних умов для професійного й особистісного саморозвитку майбутнього успішного фахівця для системи спеціальної освіти [9, с. 343].

Посилення тенденції першочерговості практичних змін відповідно до сучасних потреб робить актуальною проблему науково-теоретичного обґрунтування нових підходів до підготовки спеціальних педагогів:

- кваліфікаційної моделі, у якій будуть змінені поняття універсальності підготовки та підходи до формування професійної компетентності фахівців;
- компетентісної моделі майбутнього фахівця, яка буде наповнена новим змістом підготовки [1, с. 71].

На думку Колишкіна О.В., підвищуються вимоги до фахівців галузі спеціальної освіти, їхніх особистісних, професійних якостей, рівня їхньої професійної культури, активізується пошук способів і засобів удосконалення професійно-педагогічної підготовки педагогів [9, с. 343].

За дослідженням Миронової С.П., максимальну готовність студентів до майбутньої фахової діяльності забезпечує поєднання традиційних і новітніх форм роботи. До традиційних форм організації навчального процесу у закладі вищої освіти належать: лекція, семінар, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота, консультації, курсові та дипломні роботи, практика, контрольні роботи, колоквіуми, залки та іспити; до інноваційних – проблемна лекція, семінар-дискусія, програмоване навчання, розв'язання проблемних ситуацій, дидактичні ділові ігри, модульне, рейтингове та дистанційне навчання [3, с. 205].

Якщо в разі застосування традиційних технологій студент завжди перебуває в позиції того, хто навчається, то новітні технології стимулюють його до виконання різноманітних ролей, сприяючи розвитку особистості майбутнього педагога та викладача [3, с. 207].

Грітченко Т.Я., Майданик О.В. у своїх працях визначили низку обставин, які визначають потребу суспільства, спрямовують педагогічну діяльність на використання інноваційної діяльності, а саме:

- соціально-економічними перетвореннями і науково-технічним прогресом, що зумовлюють необхідність докорінного оновлення системи вищої освіти, методології і технології організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. Інноваційна спрямованість діяльності викладачів та студентів передбачає створення, засвоєння і використання педагогічних нововведень, є засобом оновлення освітньої політики;

- посиленням гуманітаризації змісту освіти, неперервними змінами обсягу, змісту навчальних дисциплін, введенням нових спеціальностей, нових навчальних предметів, елективних курсів, що потребують постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання. Так, зростає роль і значення викладача як генератора педагогічних ідей;

- зміною характеру ставлення викладачів до самого факту засвоєння і застосування педагогічних нововведень.

Базовим компонентом інноваційного середовища є інновація. Інновація – нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства [6]. Розглядаючи питання розвитку інноваційних процесів, активно використовується термін «інноваційне навчання». Йдеться про навчання, яке ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціальних адаптаційних можливостей особистості [6].

Інноваційне (лат. *innovato* – оновлення, зміна) навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей та можливостей особистості [6].

Розглянемо інноваційні педагогічні технології, які дозволяють вдосконалити професійну підготовку спеціальних педагогів у закладах вищої освіти, сприятимуть формуванню конкурентоздатного спеціаліста.

Одним із засобів досягнення поставленої мети є технологія проблемного навчання.

Суть проблемного навчання полягає в тому, що замість передачі готових положень (правил, законів) науки, викладач повідомляє фактичний матеріал, дає його опис, створює проблемні ситуації, постійно спонукає студентів до часткової або повної самостійної пізнавальної діяльності з установленням й вирішенням навчальних проблем.

Технологія проблемного навчання включає п'ять етапів вирішення проблеми:

- поява відчуття складності проблеми;
- виявлення її та визначення;
- представлення можливого рішення; виявлення шляхом положень ймовірних рішень;
- подальше спостереження й експерименти, які призводять до прийняття або відхилення прийнятого допущення, тобто до висновку, що має позитивне чи негативне рішення.

Для ефективного втілення проблемного навчання необхідно системно використовувати завдання проблемного типу.

Так, при вивченні теми «Компенсація зорової недостатності» (навчальна дисципліна «Тифлопсихологія») на початку лекційних занять викладач запитує: «В чому полягає різниця у вихованні незрячої та зрячої дитини?» Для вирішення даної проблеми студентам необхідно спиратися на раніше вивчені знання з невропатології, спеціальної психології, вступ до спеціальності, анатомія органів зору, основи медичних знань. Тобто таке запитання торкається системи отриманих знань, які студенти опанували на зазначених дисциплінах, дозволяє визначити рівень їх обізнаності.

Ще одним прикладом упровадження новітніх педагогічних технологій у вищому закладі освіти є модульна технологія, яка в сучасному своєму вигляді була запропонована американськими педагогами Дж. Расселом та С. Постултуайтом. За основу цієї технології було взято принцип автономних змістовних одиниць – «мікрокурсів».

У модульній системі виділяють своєрідна еволюційні форми, серед яких виділяють модульно-розвивальну, модульно-кредитну, модульно-проектну або модульно-рейтингову. Використання модульної системи дозволяє сформувати у майбутніх фахівців активність, самостійність, конкурентоздатність, прагнення до самовдосконалення, тобто такі якості, які допоможуть в професійній реалізації [5].

Сучасні студенти живуть у світі електронної культури. Тому, на нашу думку, однією з перспективних інновацій у навчальному процесі є мультимедійні технології. Їх використання дозволяє більш ефективніше демонструвати візуальний матеріал та створювати інноваційні розробки. Студентам це дає можливість отримати більш глибоке розуміння вивчаемого матеріалу та економити час при його опрацюванні.

Використання мультимедійних технологій викладачами на лекціях і практичних заняттях надає можливість студентам зацікавитись новою інформацією, відразу включатися в роботу і легко опанувати наданий матеріал.

Ефективність застосування сучасних мультимедійних, інформаційних технологій навчання у процесі професійної підготовки спеціального педагога забезпечується різноманітністю форм представленої інформації, високим ступенем наочності; можливістю організації колективної та індивідуальної дослідницької роботи.

Впровадження мультимедійних інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутнього спеціального педагога допомагає їм опанувати навчальний матеріал в індивідуальному темпі, самостійно, використовуючи зручні способи сприйняття інформації, що викликає у них позитивні емоції і формує позитивну мотивацію навчання. За допомогою запровадження комп'ютерних презентацій, електронних словників, підручників і посібників, відеоуроків, енциклопедій, тематичних комп'ютерних ігор, бібліотек електронних наочних посібників та ін., створюється навчальне професійне орієнтоване інформаційне середовище, що сприяє розвитку основ педагогічної майстерності майбутніх викладачів.

Широкі перспективи відкриває використання інформаційних технологій на практичних заняттях. Надзвичайно дієвим засобом навчання є опрацювання теоретичного матеріалу за допомогою презентацій та технологій майндмепінгу (створення логічних схем).

Важливою складовою педагогічної майстерності є інформаційна культура майбутнього спеціального педагога, тобто – уміння продуктивно читати книги, знаходити необхідну інформацію, осмислювати і передавати її учням.

Значно підвищити творчий потенціал студентської аудиторії дає можливість використання лекції-діалог. На таких лекціях зміст подається через серію питань, на які студенти відповідають у процесі лекції.

Суттєво активізує професійне мислення студентів лекція-візуалізація, оскільки головний її зміст подається в образній формі: таблиці, схеми, графіки.

Оскільки процес професійної підготовки – це максимальне моделювання майбутньої педагогічної діяльності спеціального педагога, тому при викладанні спеціальних дисциплін необхідно відмовитися від догматичних установок, абстрактної теорії і здійснити прямий вихід на практику [9, с. 347].

Сучасним закладам спеціальної освіти (спеціальні та інклюзивні школи), потрібні кваліфіковані фахівці, які орієнтовані на роботу з усіма категоріями учнів з особливими потребами. Це мають бути фахівці, які творчо реалізують нові технології на-

вчання, уміють адаптувати загальноосвітні методи до їх потреб, постійно домагаються високих результатів у своїй професійній діяльності [9, с. 347].

Висновки і пропозиції. Інноваційна освітня діяльність – це складний процес, що потребує умілого, конструктивного управління. Впровадження інноваційних педагогічних технологій суттєво змінює освітній процес.

Впровадження інноваційних технологій в педагогічний процес освітньої системи закладів вищої освіти підвищує педагогічну майстерність та фахову компетентність майбутніх спеціальних педагогів; покращує якісні показники навчальних досягнень студентів.

Зазначимо, що жодну з представлених педагогічних технологій не можна назвати пріоритетною. Вони можуть використовуватися в системі, у постійному взаємозв'язку. Під час вибору педагогічної технології необхідно переконаватися, що вона гарантує досягнення визначеного рівня навчання, буде ефективною за результатами.

Широкий спектр, багатоваріантність інноваційних педагогічних технологій зумовлюють необхідність їх подальшого детального аналізу та вивчення в комплексній взаємодії.

Список літератури:

1. Дегтяренко Т.М. Модифікація професійної підготовки фахівців у контексті модернізації системи спеціальної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3(47). С 5–8.
2. Дубасенюк О.А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки : монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. С. 14–47.
3. Миронова С.П. Поєднання традиційних і новітніх технологій у підготовці спеціальних педагогів. *Вісник Львівського університету*. 2005. № 19. С. 204–207.
4. Миронова С.П. Етапи підготовки майбутніх педагогів до корекційної роботи з розумово відсталими дітьми. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2008. Вип VIII. С. 82–88.
5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С.О. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
6. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД Кулінічев Б.М., 2007. 144 с.
7. Проскурняк О. До проблеми підготовки корекційних педагогів до професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2016. № 4(58). С. 408–415.
8. Пономарьова Н.Г. Діагностико-корекційний консалтинг в системі підготовки фахівця до роботи в умовах інклюзії. *Спеціальна освіта стан та перспективи* : матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції, 17–18 травня 2017 року). С. 374–377.
9. Шевченко В. Підготовка фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами в сучасних умовах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4(68). С. 340–350.

References:

1. Dubaseniuk, O.A. (Ed.). (2009). *Innovatsiini osvitni tekhnolohii ta metodyky v systemi profesiino-pedahohichnoi pidhotovky* [Innovative educational technologies and methods in the system of professional teachers' training]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University, pp. 14–47.
2. Dehtiarenko, T.M. (2015). *Modyfikatsiia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv u konteksti modernizatsii systemy spetsialnoi osvity* [Modification of professional training of specialists in the context of modernization of the special education system]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, vol. 3(47), pp. 5–8.
3. Myronova, S.P. (2008). *Etapy pidhotovky maibutnikh pedahohiv do korektsiinoi roboty z rozumovo vidstalymy ditmy* [Stages of preparation of future teachers for remedial work with mentally retarded children]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Ohienka*. Kamyanets-Podilskyi, ed. VIII, pp. 82–88.
4. Myronova, S.P. (2005). *Poiednannia tradytsiinykh i novitnikh tekhnolohii u pidhotovtsi spetsialnykh pedahohiv* [The combination of traditional and advanced technologies in the training of special education teachers]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu*, vol. 19, pp. 204–207.
5. Pometun, O.I. (2007). *Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia* [An Online Learning Encyclopedia]. Kyiv: SPD Kulynichev B.M.
6. Ponomarova, N.H. (2017). *Diahnostyko-korektsiinyi konsaltnykh v systemi pidhotovky fakhivtsia do roboty v umovakh inkluzii* [Diagnostic and correction consulting in the system of preparation of the specialist for work in the conditions of inclusion]. *Proceedings of the Spetsialna osvita: stan ta perspektyvy: All-Ukrainian (correspondence) scientific-practical conference* (May 17–18, 2017), pp. 374–377.
7. Proskurniak, O. (2016). *Do problemy pidhotovky korektsiinykh pedahohiv do profesiinoi diialnosti* [To the problem of preparation of special education teachers for professional activity]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, vol. 3(58), pp. 408–415.
8. Shevchenko, V. (2019). *Pidhotovka fakhivtsiv do roboty z ditmy z osoblyvymy potrebamy v suchasnykh umovakh* [Preparation of specialists for work with children with special needs in modern conditions]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, vol. 4(68), pp. 340–350.
9. Sysoieva, S.O. (Ed.). (2001). *Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti* [Pedagogical technologies in continuing professional education]. Kyiv: VIPOL.